

L'Empordà, de Maragall a Pla

DANIEL FERRER

L'Empordà, per la bellesa de la seva terra, per la seva història política, pels colors del seu mar, per l'amabilitat agresta de les seves costes retallades, per la vida de la gent que l'habita, ha adquirit en la literatura el valor de mite, i més d'ençà que el poeta Joan Maragall li va dedicar aquells versos tan ben trobats («A dalt de la montanya hi ha un pastor / a dintre de la mar hi ha una sirena / Ell canta al dematí que'l sol hi es bò / Ella canta á les nits de lluna plena [...] La sirena se feu un xich ençà / Y un xich ençà el pastor de la montanya / Fins que es trobaven al bell mitj del plà / Y del amor plantaren la cabanya. / Fou l'Empordà!») que van acabar convertits en una sardana. Potser partint d'aquesta poesia i d'una certa fascinació per la literatura de Josep Pla, el figuerenc Jaume Guillamet (1950), professor de periodisme a la Universitat Pompeu Fabra, ha publicat recentment un més que valuós volum que ambiciona, precisament, posar de relleu com alguns dels millors autors de la literatura catalana contemporània han contribuït a crear el mite literari de l'Empordà.

Tenint en compte que ha circumscrit el llibre als segles XIX i XX, Guillamet ha atorgat els pesos majors a Joan Maragall i a Josep Pla, el primer pel poema citat que va posar lletra a la sardana d'Enric Morera, el segon per les descripcions del territori empordanès que ha llegat a la posteritat, infal·libles, terrenals i exactes. Al gran capítol protagonitzat per Maragall («El mite de Joan Maragall»), hi participen també altres autors, com Jacint Verdaguer, Pella i Forgas, Ramon Muntaner, Bosch de la Trinxeria, Víctor Català, Pous i Pagès, Eugeni d'Ors, Ferran Agulló i Pere Corromines, i a les pàgines de Pla («El país de Josep Pla»), acompanyen el lector les veus de Josep Maria de Sagarra, Tomàs Garcés, J. V. Foix, Manuel Brunet,

Fages de Climent, Carles Rahola, Josep Puig Pujades, Eugeni d'Ors i Salvador Dalí. Si al primer grup li correspongué la missió de fer de l'Empordà un mite i un estendard de catalanitat, al segon, amb el mite ja consolidat, li va correspondre una tasca més aviat descriptiva, d'absolut referment.

Com a autor del llibre, el professor Jaume Guillamet, de manera ben encertada, no ha buscat un lluïment retòric, que hauria estat innecessari, sinó que ha cedit tot el protagonisme del discurs als autors i les seves obres. En els dos darrers apartats («El turisme» i «El que queda de l'Empordà»), més breus, Guillamet fa parlar poetes i prosistes com Montserrat Vayreda, Joan Guillamet –pare de l'autor– i Antoni Puigverd, de la qual cosa, tot i no que no es diu explícitament, es desprèn que la literatura catalana dels darrers trenta anys (per entendre'ns, des de la mort de Josep Pla) s'ha quedat, de moment, sense grans autors, sense monstres literaris d'alt nivell, d'aquells que passen a la història per la porta grossa. La terra no ha canviat –el paisatge és el mateix, i és tan genial com abans el caràcter de la gent–, de manera que, si no queda consolidada literàriament, és potser perquè els escriptors no donen la talla.

Guillamet ha atorgat els pesos majors a Joan Maragall i a Josep Pla, el primer pel poema que va posar lletra a la sardana d'Enric Morera, i el segon per les descripcions del territori empordanès

JAUME GUILLAMET

L'Empordà dels escriptors

Els Llibres de L'Avenç.
La Magrana/L'Avenç.
Barcelona, 2009.
192 pàgines.

novetats GERARD BAGUÉ

MÀRIUS CAROL L'home dels pijames de seda

Premi Prudenci Bertrana 2009.
Editorial Columna. Barcelona, 2009.
233 pàgines.

Recreació novel·lada dels tres estius de principi dels anys 60 que l'escriptor Truman Capote va passar a la Costa Brava mentre escrivia la seva obra mestra: *A sang freda*. Capote vivia amb Jack, la seva parella, un bulldog, un canicó i una gata siamesa.

Entre la imatge fílmica i la foto fixa

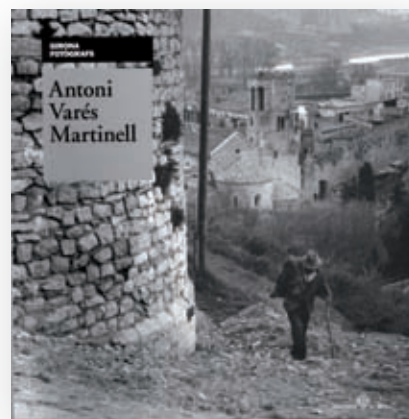
NARCÍS-JORDI ARAGÓ

Per als qui vam conèixer i estimar Antoni Varés aquest és un llibre emocionant, i costa molt de fer-ne una recensió objectiva; són massa records els que tenim acumulats entorn d'ell i de les obres cinematogràfiques que li vam veure filmar, com un il·luminat, pels vells carrers i racons de Girona.

De Varés, s'ha escrit molt sobre la seva obra fílmica (Àngel Quintana, Jordi Soler, Glòria Granell) i sobre la seva obra artística com a cartellista, aquarel·lista, pintor i dissenyador (Pilar Vélez, Lluís Bonavia, Eva Vázquez), però ningú no havia abordat encara la seva faceta de fotògraf. En el frontispici del llibre, com per justificar-ne l'edició, es transcriu una frase de Milan Kundera: «La memòria no guarda pel·lícules; guarda fotografies». L'afirmació és molt discutible: tots guardem a la retina centenars d'imatges en moviment –tràvelings, panoràmiques,

encadenats, foses– i seqüències senceres de les pel·lícules que hem admirat. Això ens passa també amb els films de Varés que hem vist tantes vegades, i no calia aquest llibre per refrescar-nos la imaginació. Sí que serveix, en canvi, per fer-nos retornar a l'època –que en bona part és la nostra– en què el cinema va desplegar la seva il·lusionada aventura artística enmig de la misèria física, la migradesa cultural i la sordidesa política. A recrear el clima d'aquells anys foscos hi contribueixen també les nombroses fotos d'altres autors que reflecteixen el rodatge dels seus films, sempre realitzats amb mitjans precaris superats per un doll inesgotable d'imaginació, sensibilitat i creativitat.

El llibre val, sobretot, per les fotografies gironines de Varés, tan potents i punyents com les del Barri Vell, els carrers esglaonats, l'interior de la Seu, el pas del tren, les cases de l'Onyar, les

FINA NAVARRETE, ALBINA VARÉS I BERNARDO RIEGO

Antoni Varés Martinell (1909-1966)

Col·lecció Girona Fotògrafs. Ajuntament de Girona i Rigau Editors. Girona, 2009. 108 pàgines.

ribes del Ter o l'església del Sagrat Cor des de l'inoblidable balcó de casa seva al carrer de l'Albereda. Hi trobem, a més, congelades en imatges fixes, moltes escenes i tots els protagonistes de les seves obres fílmiques, rodades amb forts contrastos de llums i ombres en el sever escenari ciutadà (*Niños, L'home del sac*) o amb una càmera irònica, lírica o transfigurada (*Salakophades, El castillo maldito, La muerte del día*) en els espais oberts i màgics de la perifèria urbana.

Pel que fa als textos, són el complement just d'un llibre eminentment visual. La veneració que Albina Varés sent pel seu pare i la curiositat intel·lectual de Fina Navarrete han fet possible la confecció d'una biografia molt més completa que les conegudes fins ara, mentre que l'especialista Bernardo Riego contempla les imatges amb ulls d'expert, les col·loca en el context estilístic adequat, n'analitza les característiques tècniques i hi descobreix els valors estètics que podrien passar desapercebuts a la mirada dels profans.

NÚRIA ESPONELLÀ

Rere els murs

Premi Nèstor Luján de Novel·la Històrica. Editorial Columna. Barcelona, 2009. 479 pàgines.

El monestir de Sant Pere de Rodes durant la segona meitat del segle XII és l'escenari d'aquesta novel·la plena d'intrigues i passions. Un orfe que descobrirà l'amor i un abat autoritari són alguns dels seus protagonistes.

XAVIER CASAMITJANA I ALTRES

La física de l'estany de Banyoles

Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 2009. 128 pàgines.

Els professors de la UdG Xavier Casamitjana, Elena Roget, Xavier Sánchez, Teresa Serra i Marianna Soler presenten estudis sobre la física i la hidrodinàmica per a un públic no especialitzat. Rigorós, fascinant i ple de curiositats científiques de l'estany.

Les Fires com a decorat per estimar Girona

DANI VIVERN

Costa d'explicar-ne els motius profunds, però és així: resulta molt més misteriós, ignot, ignorat i estimable el passat recent que no pas el Renaixement, l'edat mitjana o l'antigor. Pius Pujades ens ho demostra sense proposar-s'ho. O potser sí, perquè és prou murri per executar –una vegada més– la jugada mestra de descriure el nostre passat més proper sense semblar que fa història. Però en fa. Planer, simple en aparença, allunyat de referències erudites... però fa història: la local, la gironina, a base de retalls de diari, de fires i festes, d'homenots i homenics de cada cantonada, de postguerres i preestrenes, del dia a dia d'un escriptor/periodista/narrador/xerraire i detallista –una cosa i altra, en una peça, perquè és un *totum revolutum*–, com tots els de la seva generació.

Pius Pujades ha fet servir les Fires a Girona, de 1940 a 1970, com a entramat per a unes pàgines que, de fet, s'aguantarien prou bé per si mateixes sense cap *leitmotiv* que les unís. Les anècdotes, facècies, referents, cites i al·lusions que col·leccionen les pàgines de *Trenta cares...* tenen prou substància per trencar els esquemes a tot lector vingut al món més enllà de 1980: el que Pujades hi explica els pot sonar a ciència-ficció. Però també tenen prou càrrega de profunditat per

sacsejar els records dels que hi hem vingut abans. La inquietant Girona del franquisme i la fascinant Girona de la transició reviu de manera fresca, jovial, *piuspujadiana*, en un marc tan eixelebrat que, si no fos que va ser real, qualificaríem de quimèric i faceciós. Però va ser i ha estat així, com recull el nostre –permeteu-me la llicència– cronista *avant la lettre* d'una Girona que coneix com pocs.

El seu estil fresc, amable, endreçat, il·lustrat per uns gravats poderosíssims del malaguanyat Enric Marquès, ja és prou garantia per a unes bones estones de lectura amb somriure inevitable. Si, a més d'oferir-nos aquest tast dels costums *gironescos*, haguéssis força la màquina, Pius, per delectar-nos amb moltes més perles com que Girona «es la província que más cerillas vende», estaríem encara més contents de tenir-te com a escriptor de guàrdia. Permanent... i atent a tota cosa que valgui la pena de ser part de la ciutat.

PIUS PUJADES

Trenta cares, trenta creus i una de canto

Bibl. Fundació Valvi.
CCG Edicions. Girona, 2009.
195 pàgines.

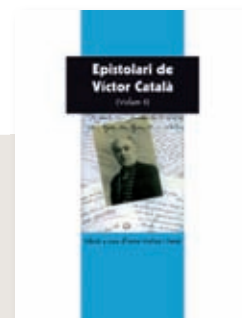

J. MUNTANÉ BARTRA, J. MUNTANÉ MANAUT I N. MUNTANÉ MANAUT

Tradicions, costums i creences de la Catalunya septentrional

Institut d'Estudis Ceretans.
Puigcerdà, Cerdanya, 2009.
231 pàgines.

Un interessant compendi de les herbes, els remeis i les tradicions del Capcir, la Cerdanya i el Conflent. Inclou un útil índex de matèries.

Epistolari de Víctor Català

Volum II - CCG Edicions.
Girona, 2009. 588 pàgines.

El segon volum de la correspondència de Caterina Albert permet veure, en paraules de Joan Triadú, «com travessa, feta un signe de contradicció vivent, l'espessa fullaraca de la tardor del modernisme i deixa al marge la primavera dels darrers romàntics».

El seu estil fresc, amable, endreçat, il·lustrat per uns gravats poderosíssims d'Enric Marquès, ja és prou garantia per a unes bones estones de lectura amb somriure inevitable

Cinc escriptors i un autor

MANEL CASTAÑO

No es tracta, com pot semblar a primera vista, d'una antologia de contes russos. Aquesta és una ficció prèvia a què recorre Francesc Serés (nat a Saidí, a la Franja de Ponent, el 1972, i actualment resident a la Garrotxa) per oferir-nos vint-i-un relats seus de qualitat excepcional.

L'atribució de l'autoria a escriptors imaginaris (heterònims), esbossant-ne la personalitat amb dades biogràfiques, títols d'obres i judicis crítics del tot inventats, és un recurs molt productiu –el cas del poeta Fernando Pessoa és el més conegut– si va més enllà del joc superficial i capriciós. Serés inventa cinc narradors que formarien «part d'un dels molts corrents subterranis de la ficció russa dels darrers cent anys», però no per dur-nos a un territori fantàstic on es podria sentir menys constret per les convencions del nostre temps, sinó amb dos objectius ambiciosos i confessos: l'un és Rússia com a escenari i també com a tema, amb la

seva fascinant i dramàtica història; l'altre és la narrativa sense duplicitats ni autocontemplacions ni ironies post-modernes, una aposta pel retorn als temes universals. Hi trobem les històries d'amor impossibles o condemnades al fracàs d'Ola Yevguènieva, situades en època contemporània –la protagonista de *La casa de nines russa* sembla una heroïna de F. S. Fitzgerald–; Vera Abansèrev recrea la impotència i la resignació entre la gent que ha vist la seva vida arruïnada pels despropòsits del règim comunista; Vitali Kropotkin, amb notables dosis d'humor, elabora situacions kafkianes de l'època de la guerra freda –és impressionant, a *Qui els va parir!*, l'espia instal·lat de fa molt als Estats Units que dubta que la caiguda del mur de Berlín de què informen les notícies no sigui un muntatge–; Aleksandr Vòlkov narra els trastorns anímics causats pels dissenys despòtics d'una nova societat –*La guerra contra els voromians*, en clau de ficció

FRANCESC SERÉS
Contes russos
Quaderns Crema.
Barcelona, 2009.
224 pàgines.

CARLES MONGUÏLOD
Vint-i-cinc anys i un dia
Ara Llibres.
Barcelona, 2009.
332 pàgines.

L'audaç advocat gironí que ha defensat Maria Àngels Feliu, Javier Cercas o El Vaquilla demostra que el seu poder de convicció davant del tribunal també li permet elaborar una crònica amena i divertida de les experiències judicials.

CARLES SALA
El triomf d'en Polit Bonaveu
Editorial Cruïlla.
Barcelona, 2009.

El mestre gironí Carles Sala (1974) va obtenir amb aquesta obra el premi Vaixell de Vapor de literatura infantil. Tracta d'un home a qui proposen convertir-se en artista perquè canta molt bé a la dutxa.

científica, planteja una qüestió que ens és molt propera: la relació entre la identitat d'un poble i el territori on viu–, i finalment hi ha les faules de Iosif Bergxenko, situades en un temps anterior a la revolució però que vehiculen conflictes propis de la condició humana. En *El darrer sopar de Serguei Aleksandr*, l'últim conte del llibre, una comunitat delmada per la pesta, davant la imminència de la mort, decideixen aplegar-se en una festa contínua, amenitzada per les històries d'un joglar, mentre es relaxen les convencions socials. De pesta o del que sigui, tots estem condemnats a morir tard o d'hora, ens ve a dir la faula, i al capdavall només queda la literatura per suportar l'existència. No la literatura d'experimentació i faramalla; no, com diu Serés, «la metaliteratura ni cap dels artefactes que han anat fent la viu-viu a aquesta banda del Mur i del segle passat», sinó una literatura, la que sí que serveix realment de consolació, que retrata personatges en un entorn concret i els posa en acció per donar-nos una lliçó moral, com la gran narrativa russa del segle XIX, com la de Serés.

Sardanes, pel seu nom

QUIM RUTLLAN

Malauradament el criticisme no és una moda. I menys quan parlem dels nostres mites i les nostres arrels. En el món de la sardana hem donat per vàlids postulats que, lluny de la realitat, en presentaven un origen romàntic i gairebé diví. «La dansa més bella», com deia Maragall. O bé, com recalca la lletra de la sardana *La puntaire*:

Un dia els àngels del cel
es van voler alegrar,
i, fent rotllo, una sardana
varen puntejar.
I, al veure'ls, va dir nostre Senyor:
«Eixa és la dansa del bell amor!»

Doncs no. Es veu que no. Ni la sardana està tocada per l'ala de Déu nostre senyor, ni va néixer de la inspiració patriòtica de ningú.

La dansa de la sardana és, en essència, el que el poble, en cada moment, ha necessitat. Si calia que fos

una eina de trencament social, ho era. Si s'havia de convertir en un fet de reivindicació, s'hi convertia. Si el poble creu que ha de ser eina d'integració, ho serà. I així farem. Ni la sardana té més drets adquirits que qualsevol altra dansa, ni cal que menystinguem el paper que ha jugat. Però sí que hem de ser capaços de conèixer la seva evolució per projectar-la cap al futur. Així ho ha fet la música i així ho farà la dansa.

Aquells que ens ho temíem, ara hem gaudit del treball d'Anna Costal, Jaume Ayats i Joaquim Rabasseda, publicat als Quaderns de la Revista de Girona; un treball exquisit i escrupolós a nivell d'història, que tracta i analitza amb una clarividència sorprenent quins motius han fet perviure la dansa de la sardana de manera gairebé inamovible les darreres dècades, en contrast amb l'apassionant trajectòria de la seva «aparició», desenvolupament i expansió.

**JAUME AYATS, ANNA COSTAL
I JOAQUIM RABASEDA**

Sardanes

Quaderns de la Revista de Girona, 143.

Diputació de Girona /
Fundació Caixa Girona.
Girona, 2009.

96 pàgines

Sardanes arriba en un moment on convé posar les coses a lloc, on la societat pot entendre aquest món amb menys prejudicis i on el sardanisme és menys visceral.

XEVI PLANAS

Al vent de Raimon

A Contravent.
Barcelona, 2009.
110 pàgines.

En les lletres de les cançons de Raimon s'hi poden pouar aforismes de temes molt diversos (amor, lluita, exili, etcètera), perquè a més d'un gran intèrpret i compositor és un intel·lectual de primer ordre. Planas tria aquestes «càpsules de pensament».

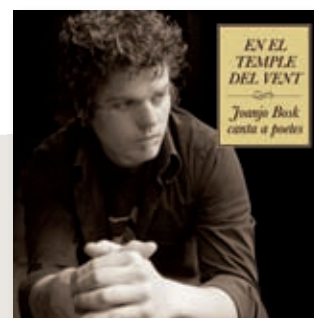
JOSEP PUNTÍ I ALTRES

CD

Més raons de pes

Música Global.
Girona, 2009.

Un recopilatori que recupera la màgia d'Umpah-Pah. Versions del grup gironí a càrrec de Josep Puntí, Búnbury, Gossos, Mishima, Love of Lesbian, Mazoni, Le Crupier, Miquel Abras i molts altres. Una oportunitat per redescobrir el grup.

JUANJO BOSK

CD

En el temple del vent

Música Intuitiva.
Figueres, 2009.

Amb el subtítol de *Juanjo Bosk canta a poetas*, el disc presenta versions musicades de textos de Maria Àngels Anglada, Josep Palau i Fabre o Carme Guasch. Sonoritats properes al folk, la cançó o el rock acústic. Una proposta intimista i arriscada.